

श्री सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजालाश
माननीय न्यायाधीश श्री शुशीला कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री डा. भरतबहादुर कार्की
फैसला

२०७०-RC-००१९

मुद्दा:- कर्तव्य ज्ञान ।

वसन्तकुमार काल्तानको जाहेरीले नेपाल सरकार-----	१	वादी
<u>विरुद्ध</u>		
सिन्धुली, क्यानेश्वर गा.वि.स. वडा नं. ३ बस्ने नौमान मोक्तान-----	१	
ऐ.ऐ. बस्ने माइलासिंह बम्जन-----	१	
ऐ.ऐ. बस्ने रिवीबहादुर बम्जन-----	१	प्रतिवादी
ऐ.ऐ. बस्ने शोभासिंह बम्जन-----	१	
ऐ.ऐ. बस्ने डिलबहादुर जिम्बा-----	१	

शुरु फैसला गर्ने: मा.न्या. हरिश्चन्द्र ढुंगाना
सिन्धुली जिल्ला अदालत
पुनरावेदनमा फैसला गर्ने : मा.न्या. श्री तेजबहादुर के.सी.
मा.न्या.श्री डम्बरबहादुर शाही
पुनरावेदन अदालत, जनकपुर

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १० बमोजिम साधक जाँचको लागि पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर फैसला यस प्रकार छ :-

सिन्धुली जिल्ला क्यानेश्वर गा.वि.स. वडा नं. २ बस्ने वर्ष २२ को ५ फिट उचाई, गहुँ गोरो, लाम्चो अनुहार दाहिने कान माथि दाग भएको, सेतो भेषट टिसर्ट, निलो ग्याम कटटु र प्लाष्टिकको

चप्पल लगाएको फुलमान काल्तान नाम गरेको व्यक्ति मिति २०६६।१।४ गतेदेखि हराएकोले खोज तलाश गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको हुलिया निवेदन ।

सिन्धुली, क्यानेश्वर गा.वि.स. वडा नं. ३ पूर्व ढाडखोला, पश्चिम र उत्तर शेर बहादुरको मकै वारी र दक्षिण आईते सिंह थिंगको वारी यति किल्ला भित्र रहेको शेर बहादुरको मकै वारीमा मिति २०६६।१।५ गते दिउसो फुलमान काल्तानलाई कुटपिट गरेको भनिएको घटनास्थल मुचुल्का ।

सिन्धुली, क्यानेश्वर गा.वि.स. वडा नं. ३ पर्ता जंगलस्थल खोल्सी जस्तो ठाउँमा खाल्टो खनी हेर्दा उत्तर तर्फ टाउको, दक्षिण खुट्टा भई दुवै हात बाँधिएको अवस्थामा रहेको मृतक फुलमान काल्तानको लाश सडिगली दुर्गन्धित भई पोष्टमार्टम समेत गर्न नसकिने भन्ने समेत व्यहोराको घटनास्थल तथा लाशजाँच मुचुल्का ।

मृतक फुलमान काल्तानको लाश सडिगली अति दुर्गन्धित भई पोष्टमार्टम समेत गर्न सकिने अवस्थामा नरहेको भन्ने समेत व्यहोराको मुचुल्का ।

मिति २०६६।१।४ गते राती सिन्धुली जिल्ला कल्पवृक्ष-६ मथैलीस्थित दिदीको घरबाट हराएको र खोजी गर्दै जाँदा क्यानेश्वर गा.वि.स. वडा नं. ३ सानो ढाडखोला बस्ने नौमान मोक्तान, लालमान बम्जन, शोभासिंह बम्जन, माईलासिंह बम्जन, ज्ञानध्वज बम्जन, कुलध्वन बम्जन, रिवीबहादुर बम्जन डिलबहादुर जिम्मा, जितबहादुर बम्जन, चन्द्रमान बम्जन समेत जना १० ले कुटपिट गरी मारी जंगलमा लगी गाडेको भन्ने सुनी प्रहरी टोली सहित घटनास्थल गई प्रतिवादीहरूलाई सोधपुछ गर्दा निजहरूले लाश गाडेको स्थान देखाई सो ठाउँ खनी हेर्दा लाश सडिगली सकेको अवस्थामा फेला परेको हुँदा भाईलाई कर्तव्य गरी मार्ने निज प्रतिवादीहरूलाई कानूनबमोजिम सजाय गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको वसन्त कुमार काल्तानको जाहेरी दरखास्त ।

जाहेरवाला वसन्तकुमार काल्तान समेत भई खोजी गर्दै जाँदा ज्ञानध्वज बम्जनको छोरीलाई कुटेको निहुँमा निज फुलमानलाई जाहेरीमा उल्लेखित प्रतिवादीहरूले कुटपिट गरी मारी गाउँकै जंगलमा लगी गाडेको भन्ने बुझिन आएको र उक्त लाश गाडेको स्थानमा गई खनी हेर्दा, लाश सडिगली गएको अवस्थामा देखेका हौं भन्ने समेत व्यहोराको वेनी कुमार मोक्तान र ताराध्वज बलले गरी दिएको घटना विवरण कागज ।

जाहेरीमा उल्लेखित प्रतिवादीहरू भेला भएको र मेरो छोराको निधारबाट समेत रगत बगिरहेको, सेतीमायाको टाउको फुटी बेहोस भएको तथा फुलमान काल्तान पनि निधार लगायत शरिरको विभिन्न भागमा घाउ चोट लागी बेहोस अवस्थामा लडीरहेको थियो । त्यहाँ हामीहरूबीच छलफल हुँदा यो यही मरे हामीलाई अफ्ठेरो हुन्छ, त्यसैले जंगलमा लगी गाडनु पर्छ भन्ने सल्लाह

भयो र मैले शेरबहादुर जिम्बाको घरबाट चपरो कोदालो लिई म, नौमान, रिबी, चन्द्रमान र शोभासिंहले सो केटालाई बेहोस अवस्था मै जंगलमा लगी म र शोभासिंहले कम्मर जती खाल्डो खनी पुरी दिएका हौं । हामीले गाड्न लाग्दा मृतक घिटिक घिटिक गर्दै थियो र गाड्नु भन्दा पहिलेनै निज मरी सकेको थियो भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी माईला सिंह बम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान ।

निज घिटिक घिटिक गरीरहेको अवस्थामा म समेतले बोकी लगेको हो । खाल्डोमा पुर्ने बेलासम्म मृतक घिटिक घिटिक गर्दै थियो खाल्डोमा राखेपछि मरेको हो । निजलाई गाड्नेमा म समेत ५ जना थियौ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी नौमान मोक्तानले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान ।

निज फुलमानलाई हात बाँधी कुटपिट गरी मारेको र माइलासिंह, शोभा सिंह, चन्द्रमान र नौमान समेतले पर्ता जंगलमा लगी लाश गाडेको भन्ने सुनेको हो । मैले फुलमानलाई देखेको तथा कुटेको पनि छैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी कुलध्वज बम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान ।

निज अपरिचित व्यक्तिलाई गाउँलेहरूले हात खुट्टा बाँधी कुटपिट गरी मरणासन्न अवस्थामा पारेका छन् भन्ने थाहा पाई म त्यहाँ पुग्दा त्यो व्यक्तिको ढुकढुकी चल्दै थियो । त्यसपछि नौमान बम्जन, शोभासिंह बम्जन, चन्द्रमान बम्जन, माईलासिंह बम्जन समेतले सो व्यक्तिको दुवै हातको काखीमा समाई बोकी पर्ता जंगलमा लगी खाडल खनी गाडीदिएको हो भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी रिबीबहादुर बम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान ।

फुलमान काल्तानको निधार फुटी रगत बगीरहेको अवस्था लडीरहेको देखेको हो । त्यसै बेला डिलबहादुर जिम्मा पनि आई पुगे । यो मान्छे बाँच्दै भन्ने सल्लाह भई म, नौमान, रिबी, माईलासिंह र चन्द्रमान समेतले ढुकढुकी चल्दैको अवस्थामा फुलमान काल्तानलाई दश मिनेटको दुरीमा पर्ने पर्ता जंगलमा लगी खाडल खनी पुरिदिएको हो भनी गाउँमा सल्लाह भए अनुसार सो घटना दवाई दिएको हो भन्ने व्यहोराको प्रतिवादी शोभासिंह बम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान ।

छोरीको टाउकोबाट अत्यधिक रगत बग्ने थालेकोले कुलध्वज र म भई छोरीलाई उपचारार्थ पथराही तर्फ लग्यौ । अन्य व्यक्तिहरूले यो मानिसलाई कुट्दै थिए हामी छोरीको उपचार गरी २:०० बजे राती फर्क्यौ । त्यो मानिस गाउँकै नौमान, शोभासिंह, रिबी, चन्द्रमान, माईला सिंह

समेतलाई जंगलमा लगी गाडे भन्ने सुनेको हो भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी ज्ञानध्वज बम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको बयान ।

सिन्धुली जिल्ला, क्यानेश्वर-३ स्थित शेरबहादुर जिम्वाको गोठघरको भुईँतलामा काठको विट भएको पासोमा कालो प्लाष्टिक बेरेको कोदालो (चपरा) एक थान फेला परेको भन्ने समेत व्यहोराको बरामदी मुचुल्का ।

ज्ञानध्वजकी छोरीलाई कुटेको कारण जितबहादुर बम्जन, डिलबहादुर जिम्वा, लालमान बम्जन समेतले फुलमान काल्तानलाई हाल खुट्टा बाँधी कुटपिट गरी जंगलमा लगी खाडल खनी गाडेको हो भन्ने सुनेको भन्ने समेत व्यहोराको कुलबहादुर गोले, टेकबहादुर मोक्तान, मानबहादुर वार्डवा समेतले गरेको घटना विवरण कागज ।

प्रतिवादीहरू नौमान मोक्तान, शोभासिंह बम्जन, रिबी बम्जन, माईलासिंह बम्जन, कुलध्वज बम्जन र ज्ञानध्वज बम्जनले सो वारदात स्वीकार गर्दै लाश गाडेको स्थान समेत देखाए अनुसार खाडल खनी हेर्दा उक्त मृतक लाश मेरो सालो फुलमान काल्तानको भएकोले देखि चिनेको हो भन्ने समेत व्यहोराको मानबहादुर लोचनको कागज ।

बरामद भएको चपरा देखे चिने, सो चपरा शेरबहादुर जिम्वाको घरबाट मिति २०६६।१।५ गते लगी पर्ता जंगलमा खाडल खनी फुलमान काल्तानलाई गाडी पुनः निजकै घरमा लगी मैले राखी दिएको हो भन्ने व्यहोराको प्रतिवादी माईलासिंह बम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष गरेको ततिम्बा बयान ।

प्रतिवादीहरू जितबहादुर बम्जन, डिलबहादुर जिम्मा, नौमान मोक्तान, लालमान बम्जन चन्द्रमान बम्जन, शोभासिंह बम्जन, रिबीबहादुर बम्जन, माईलासिंह बम्जनले फुलमान काल्तानलाई मिति २०६६।१।५ गते अन्दाजी ५:३० बजेको सयमा हाल बाँधी कुटपिट गरी मारी क्यानेश्वर गा.वि.स. वडा नं. ३ स्थित पर्ता जंगलमा लगी खाडल खनी गाडेको पुष्टि हुन आएको हुँदा निजहरू उपर मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३ (३) नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम सजाय गरी पाऊँ, प्रतिवादीहरू ज्ञानध्वज बम्जन र कुलध्वज बम्जन उक्त ज्यान मार्ने मतलबमा पसेको देखिँदा निजहरू उपर सोही महलको १७ (३) नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम सजाय गरी पाऊँ र प्रतिवादी शेरबहादुर जिम्वाले मृतकको हत्या भएको कुरा जानी जानी जाहेर नगरी कसूरदारलाई दवाउने कार्य गरेको देखिएकोले निज उपर मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको २५ नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम सजाय गरी पाऊँ भन्ने समेत व्यहोरको अभियोग पत्र ।

मिति २०६६।२।१ नचिनेको २५/३० जना मानिसहरूले हामीलाई समाती बाँधी खोलामा लगी कुटपिट गरेको र सोको एक घण्टा पछि प्रहरी जिम्मामा लगाएका हुन्, मैले फुलमान काल्तानलाई मारेको होइन । निजलाई को कस्ले कर्तव्य गरी मारी गाडे मलाई थाहा छैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी कुलध्वज बम्जनले अदालतमा गरेको बयान ।

म उपर किन भुट्टा जाहेरी दिए मलाई थाहा भएन । म सुती रहेको ठाउँमा नचिनेको ८/९ जनाले समाती ढाडखोलामा लगेर बाँधी अन्य प्रतिवादीहरूलाई समेत सँगै राखी केही नभनी कुटेका हुन् । मैले अभियोग दावीबमोजिमको कसूर गरेको होइन भन्ने समेत व्यहोराको रिबीबहादुर बम्जनले अदालतमा गरेको बयान ।

जाहेरीमा उल्लेखित व्यहोरा भुट्टा हो । अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष मैले दिएको बयानमा पनि मलाई सोध्दै नसोधी हात समाती सही गराएका हुन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी शोभासिंह बम्जनले अदालतमा गरेको बयान ।

मिति २०६६।१।१ गते म कपिलाकोट गा.वि.स.कार्यालय मुंग्रे गई १० गते ढाडखोला फर्केको हुँ । मृतक फुलमान काल्तान कस्को कर्तव्यबाट मृत्यु भई जंगलमा गाडिएको हो मलाई थाहा जानकारी छैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी माईलासिंह बम्जनले अदालतमा गरेको बयान ।

निज मृतकलाई म समेत भई कुटपिट गरी मारी गाडेको होइन को कस्ले मारे मलाई थाहा छैन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी ज्ञानध्वज बम्जनले अदालतमा गरेको बयान ।

निजहरूले जाहेरवालालाई उचाली यो मुद्दा लगाएका हुन् । मिति २०६६।२।१ गते प्रहरी र मर्ने पक्षका मानिसहरूलाई आई डाडडुङ्ग गरी हामी ६ जना प्रतिवादीहरूलाई डोरी बाँधी लगाई सोधपुछ गर्दा मैले लाश पुरेको खाडल देखाई दिएको हुँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी नौमान मोक्तानले अदालतमा गरेको बयान ।

मृतक फुलमान काल्तानलाई को को भई कसरी मारे मलाई थाहा भएन । घटना विवरण कागज गर्ने कुलबहादुर गोले र मानबहादुर वाईवालालाई हामीलाई सामुदायिक वनको ठेकेदार बन्न नदिएकाले सोही रीसईविका कारण मेरो विरुद्धमा भुट्टा कागज गरिदिएका हुन् भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी डिलबहादुर जिम्वाले अदालतमा गरेको बयान ।

जाहेरवालको भाई फुलमान काल्तानालाई को कस्ले कुटपिट गरी मारे मलाई थाहा छैन । वरामद भएको कोदालो मेरो होइन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी शेरबहादुर जिम्वाले अदालतमा गरेको बयान ।

प्रतिवादी डिलबहादुर जिम्वा घटना वारदात घटेको मिति र समयमा क्यानेश्वर-२ स्थित पाँचतले भन्ने ठाउँमा म सँगै थिए । उनी निर्दोष भएको हुँदा सजाय हुनु पर्ने होइन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी डिलबहादुर जिम्वाका साक्षी काजीमान थिङ्गको बकपत्र ।

प्रतिवादी रिबीबहादुर बम्जन र शोभासिंह बम्जन वारदात मिति र समयमा म सँगै हरिवन बजारमा भएकोले उक्त वारदातमा निजहरू संलग्न छैनन् भन्ने समेत व्यहोराको रिबीबहादुर बम्जन र शोभासिंह बम्जनका साक्षी टोकमान थिङ्गको बकपत्र ।

प्रतिवादी माईला सिंह बम्जनलाई उक्त मिति समयमा निजकै घर कपिलाकोट वडा नं. ४ मुंग्रे दोभानमा मैले भेटेको थिएँ । उनी घटनामा संलग्न नहुँदा निजलाई सजाय हुनु पर्ने होइन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी माईलासिंह बम्जनका साक्षी निर्मला मगरको बकपत्र ।

प्रतिवादी शेरबहादुर जिम्वा धम्कीको विरामी भएको कारणले मिति २०६५।१२।१५ देखि हालसम्म उपचारको क्रममा मेरो घरमा बस्दै आउनु भएको हुँदा निजलाई अभियोग माग दावीबमोजिम सजाय हुनु पर्ने होइन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी शेरबहादुर जिम्वाका साक्षी सुपासिंह स्याङ्वाको बकपत्र ।

प्रतिवादी कुलध्वज बम्जनकी छोरी विरामी भई जाँच गराउन आएका बखत निज र ज्ञानध्वज दुवै जनालाई मिति २०६६।१।५ गते अर्याल मेडिकलमा मैले भेटेको हो भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी कुलध्वज बम्जन र ज्ञानध्वज बम्जनका साक्षी भिमबहादुर लामाको बकपत्र ।

नौमान मोक्तानले मृतकलाई मारेको होइन भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी नौमान मोक्तानको साक्षी आसमान मोक्तानको बकपत्र ।

निज प्रतिवादीहरूले नै फुलमान काल्तानलाई कर्तव्य गरी मारेका हुन् भन्ने समेत व्यहोराको घटना विवरणमा कागज गर्ने बेनीकुमार मोक्तानको बकपत्र ।

पानी खान गएको बेला जिस्काएको निहुँमा शोभासिंह बम्जन, नौमान मोक्तान, माईलासिंह बम्जन, डिलबहादुर जिम्वा र रिबीबहादुर बम्जन लगायतका व्यक्तिहरूले मृतकलाई कुटपिट गरी मारेर लाश गाडेका हुन् । सो कुरा नौमान मोक्तानले लाश निकाल्ने बेला भनेका थिए । तसर्थ प्रतिवादीहरूलाई अभियोग माग दावी अनुसार सजाय हुनु पर्छ भन्ने समेत व्यहोराको घटना विवरण कागज गर्ने मानबहादुर लोप्चनको बकपत्र ।

मेरो भाईलाई प्रतिवादीहरू नौमान मोक्तान, रिबी बम्जन, माईलासिंह बम्जन, डिलबहादुर जिम्वा, शोभासिंह बम्जन, लालमान बम्जन, जितबहादुर बम्जन र चन्द्रमान बम्जन लगायत १०

जनाले कर्तव्य गरी मारेका हुन् भन्ने समेत व्यहोराको जाहेरवाला वसन्तकुमार काल्तानको बकपत्र ।

फुलमान काल्तानलाई को कसले कसरी मारेका हुन् थाहा भएन । घटना घटेको १२ दिन पछि फुलमान मरेको भन्ने सुनेको हुँ । लाश निकालेको ठाउँमा म पनि गएको थिएँ भन्ने समेत व्यहोराको घटना विवरण कागज गर्ने कुलबहादुर गोलेको बकपत्र ।

प्रतिवादी नौमान मोक्तानले आफू समते भै मृतकलाई मारी गाडेका हौ भनी बताएकाले सो गाडेको ठाउँ पत्ता लागेको हो भन्ने समेत व्यहोराको घटनास्थल तथा लाश जाँच मुचुल्का तयार गर्ने प्रहरी हवलदार बुकबहादुर राउतको बकपत्र ।

प्रतिवादी नौमान मोक्तानले देखाएअनुसार खाल्टो खनी हेर्दा मृतकको लाश भेटिएको र सो लाश सडिगली दुर्गन्धित अवस्थामा रहेको हुँदा पोष्टमार्टम गराउन नसकिने भनी सोही व्यहोराको मुचुल्का तयार गरिएको हो भन्ने समेत व्यहोराको लाश जाँच तथा घटनास्थल मुचुल्का तयार गर्ने प्र.ज. राजीनन बैठाको बकपत्र ।

लाश सडिगली दुर्गन्धित भएको अवस्थामा फेला पारी सोही व्यहोराको लाश जाँच तथा घटनास्थल मुचुल्का तयार पारिएको हो । हामीलाई सोध्दा प्रतिवादीहरूले अपराध स्वीकारेका थिए भन्ने समेत व्यहोराको प्र.ना. नि. राजेश कुमार बर्तौलाको बकपत्र ।

प्रतिवादी नौमान मोक्तान, माईलासिंह बम्जन, रिवीबहादुर बम्जन र शोभासिंह बम्जनले मृतक फुलमान काल्तानलाई कर्तव्य गरी जंगलमा लगी गाडेको देखिन आएको र यी प्रतिवादीहरू मध्ये यो यसैको कर्तव्यबाट मृतक मारिएको भन्ने मिसिल प्रमाणबाट खुल्न नआएको स्थिती समेत हुँदा निज प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३ नं. को देहाय ३ अनुसारको कसूर अपराधमा सोही नं. बमोजिम जन्म कैदको सजाय हुने ठर्हछ । प्रतिवादी डिलबहादुर जिम्बा ज्यान मार्ने कार्यमा संयोग गरिदिने भूमिका निर्वाह गरेको तथ्य मिसिल संलग्न प्रमाणको आधारबाट देखिन आएकोले निज प्रतिवादीहरूलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १७ नं. को देहाय २ को कसूरमा सोही नं. बमोजिम ५ वर्ष कैदको सजाय हुने ठर्हछ । निज उपर ज्यान सम्बन्धी महलको १३ (३) नं. अनुसारको अभियोग दावी सो हदसम्म पुग्न सक्ने देखिएन । प्रतिवादी कुलध्वज बम्जन र ज्ञानध्वज बम्जन मृतकलाई कुटपिट भईरहेको स्थानमा उपस्थित भएर पनि रमिते भई हेरी बसेको तथ्य मिसिल प्रमाणबाट देखिन आएकोले निजलाई ज्यान सम्बन्धी महलको १७ (३) नं. बमोजिम ६ महिना कैदको सजाय हुने ठर्हछ । प्रतिवादी शेरबहादुर जिम्बाले मृतक फुलमान काल्तानलाई मारिएको घटना बारे थाहा जानाकारी भएर पनि कही कतै सूचना खबर नगरी बसेको

देखिदा निजलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको २५ नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम २० रूपैया जरिवाना हुने ठर्हछ भन्ने समेत व्यहोराको सिन्धुली जिल्ला अदालतको मिति २०६७।१।१३ गतेको फैसला ।

अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्षको साविती बयान हाम्रो स्वेच्छाको बयान होइन । हामीलाई कुटपिट गरी डर धाक धम्की दिई सही छाप गराएको कुरा हामी पुनरावेदक प्रतिवादी रिबीबहादुर बम्जन र माईलासिंह बम्जनको स्वास्थ्य परिक्षण प्रतिवेदनबाट पुष्टी भैरहेको छ । प्रहरीमा भएको साविती अन्य स्वतन्त्र प्रमाणबाट पुष्टी भएमा मात्र त्यसलाई प्रमाणमा लिनु पर्नेमा सो समेत पुष्टी नभएको अवस्थामा त्यस्तो सावितीलाई प्रमाणमा ग्रहण गर्न मिल्दैन । जाहेरवाला र घटना विवरण गर्ने व्यक्ति घटना देख्ने प्रत्यर्धीदर्शी होइन । निजहरूको भनाईलाई प्रमाणमा ग्रहण गर्न मिल्दैन । हामी घटना वारदातको दिन समयमा अन्यत्र रहेको जिकीरलाई हाम्रो साक्षी समेतको बकपत्रबाट पुष्टी भएको छ । म प्रतिवादी नौमान मोक्तानले अधिकार प्राप्त अधिकारी तथा अदालतमा बयान गर्दा मृतकलाई मैले मारेको कुरामा साविती छैन । त्यो बयानलाई नै प्रमाणमा लिने हो भने पनि मैले जितबहादुर बम्जन र चन्द्रमान बम्जनसँग लाशलाई पुर्न कोदालो बोकी लाशलाई पुरेको हो भनी बयान गरेको छु । त्यस आधारमा पनि मलाई ज्यान सम्बन्धीको १३ (२) नं. अनुसार सजाय गर्ने गरेको फैसला त्रुटीपूर्ण छ । अतः प्रमाणमा ग्रहण नै गर्न नहुने प्रहरीको साविती तथा प्रत्यर्धीदर्शी साक्षीको अभावमा शंकाको भरमा हामीलाई सजाय गर्ने गरी शुरूबाट भएको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा बदर गरी सफाई पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी नौमान मोक्तान समेत जना ३ तिनको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरमा परेको पुनरावेदन पत्र ।

अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्षको साविती बयान हाम्रो स्वेच्छाको बयान होइन । हामीलाई कुटपिट गरी डर धाक धम्की दिई सही छाप गराएको कुरा हामी पुनरावेदक प्रतिवादी शोभासिंह बम्जन र डिलबहादुर जिम्बाको स्वास्थ्य परिक्षण प्रतिवेदनबाट पुष्टी भै रहेको छ र प्रहरीमा भएको साविती अन्य स्वतन्त्र प्रमाणबाट पुष्टी भएमा मात्र त्यसलाई प्रमाणमा लिनु पर्नेमा सो समेत पुष्टी नभएको अवस्थामा त्यस्तो सावितीलाई प्रमाणमा ग्रहण गर्न मिल्दैन । जाहेरवाला र घटना विवरण गर्ने व्यक्ति घटना देख्ने प्रत्यक्षदर्शी होइन । निजहरूको भनाईलाई प्रमाणमा ग्रहण गर्न मिल्दैन । हामी घटना वारदातको दिन समयमा अन्यत्र रहेको जिकीरलाई हाम्रो साक्षी समेतको बकपत्रबाट पुष्टी भएको छ । प्रतिवादी नौमान, रिबीबहादुर, ज्ञानध्वज र शोभा सिंहले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष बयान गर्दा प्रतिवादी डिलबहादुर जिम्बा वारदात स्थलमा थिए भनी गरेको बयानलाई प्रमाणमा ग्रहण गरी अपराध ठहर गर्नु अन्यायपूर्ण हो । गाउलेहरू जम्मा भेला भएको ठाउँमा म डिलबहादुर त्याहाँ जानु कुनै अपराध गर्नु हैन । घटनास्थलमा उपस्थित हुन नै कसूरदार कायम गर्ने

आधार होइन । कसूरदार देखिन कसूर गरेको देखिनु पर्छ । सह-अभियुक्तको पोल अन्य स्वतन्त्र प्रमाणबाट पुष्टी भएको छैन । वारदातको मिति समयमा हामी अन्यत्र थियौ भनी लिएको बयान जिकीरलाई हामी प्रतिवादीको साक्षीहरूको बकपत्र समेतबाट पुष्टी भएको अवस्था छ । यसरी अपराधमा हाम्रो संलग्नतानै नरहेको अवस्थामा प्रमाणमा ग्रहण गर्न नपर्ने प्रमाणलाई प्रमाणमा ग्रहण गरेर प्रत्यक्ष एवं परिस्थिजन्य प्रमाणको अभावमा शंकाको भरमा हामीलाई कसूरदार ठहर गरी सजाय गर्ने गरी गरेको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा बदर गरी सफाई पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी शोभा सिंह समेत दुईजनाको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरमा परेको पुनरावेदन पत्र ।

जाहेरवालाको किटानी जाहेरी तथा बकपत्रलाई घटनास्थल तथा लाश जाँच प्रकृति मुचुल्का समेतको व्यहोरा समर्थन भएको छ । प्रतिवादीहरू रिबीबहादुर, नौमान, ज्ञानध्वज, शोभासिंह समेतले अधिकारी प्राप्त अधिकारी समक्ष बयान गर्दा प्रतिवादी डिलबहादुर जिम्बा वारदात स्थलमा मौजुद थिए भनी लेखाएको पाइन्छ । समान अभियोग माग दावी भएका प्रतिवादी नौमान समेतलाई आरोपित कसूरमा ज्यान सम्बन्धीको १३ (३) नं. सजाय हुने गरी फैसला भएको र समान सहभागिता भएको प्र. डिलबहादुरलाई कम सजाय गर्ने गरी भएको फैसला त्रुटीपूर्ण हुँदा बदर गरी शुरू अभियोग दावी अनुसार सजाय गरी पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको वादी नेपाल सरकारको तर्फबाट पुनरावेदन अदालत, जनकपुरमा परेको पुनरावेदन पत्र ।

प्रतिवादीमध्ये डिलबहादुर जिम्बालाई मुलुकी ऐन, ज्यान सम्बन्धी महलको १७ (२) बमोजिम ५ वर्ष कैद गर्ने गरी शुरू सिन्धुली जिल्ला अदालतको फैसला नमिलेको हुँदा सो उल्टी भै निजलाई अभियोग दावी अनुसार ज्यान सम्बन्धीको १३ (३) नं. बमोजिम जन्मकैद हुने अन्य प्रतिवादीहरू नौमान मोक्तान, माइलासिंह बम्जन, रिबीबहादुर बम्जन र शोभासिंह बम्जनलाई अभियोग दावी बमोजिम ज्यानसम्बन्धीको १३ (३) नं. बमोजिम जन्मकैद हुने ठहर्‍याई भएको सिन्धुली जिल्ला अदालतको मिति २०६७।१।१३ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीहरूको मृतक फुलमान काल्तानसँग कुनै पुर्व रिसइवी लाग केही नभएको निजलाई मार्नु पर्ने कुनै कारण पनि नदेखिएको, पुर्व तैयारी समेत नभएको, जोखिमी हतियार प्रयोग नभै ढुंगा र मुक्का प्रयोग भएको र मृतक स्ययमकै जरियाबाट यी प्रतिवादीहरू समेत मृतकलाई कुटपिट गर्ने वारदातमा संलग्न रहेको अपराधको पृष्ठभूमी, अवस्था र परिस्थितीलाई समेत विचार गर्दा निजहरूलाई जन्मकैदको उपरोक्त सजाय चर्को हुने चित्तमा लागेको हुँदा निज प्रतिवादीहरूलाई अ.व. १८८ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद हुने गरी राय प्रस्तुत गरिएको छ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०६८।१।१३ को फैसला ।

नियमबमोजिम आजको दैनिक मुद्दा पेशी सूचिमा चर्हि निर्णयार्थ इजलाश समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको शुरु एवं पुनरावेदन अदालतको मिसिल संलग्न सम्पूर्ण कागजातहरु समेतको अध्ययन गरियो ।

यसमा प्रतिवादीहरु जितबहादुर बम्जन, डिलबहादुर जिम्मा, नौमान मोक्तान, लालमान बम्जन चन्द्रमान बम्जन, शोभासिंह बम्जन, रिबीबहादुर बम्जन, माईलासिंह बम्जनलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३ (३) नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम, प्रतिवादीहरु ज्ञानध्वज बम्जन र कुलध्वज बम्जनलाई सोही महलको १७ (३) नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम र प्रतिवादी शेरबहादुर जिम्मा लाई ऐ.को २५ नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम सजाय गरी पाऊँ भन्ने समेत व्यहोराको अभियोग पत्र माग दावी भएको प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादी नौमान मोक्तान, माईलासिंह बम्जन, रिबीबहादुर बम्जन र शोभासिंह बम्जनलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३ नं.को देहाय ३ अनुसारको कसूर अपराधमा सोही नं.बमोजिम जन्म कैद, प्रतिवादी डिलबहादुर जिम्मालाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १७ नं. को देहाय २ को कसूरमा सोही नं. बमोजिम ५ वर्ष कैदको सजाय हुने निज उपर ज्यान सम्बन्धी महलको १३ (३) नं. अनुसारको अभियोग दावी सो हदसम्म नपुग्ने, प्रतिवादी कुलध्वज बम्जन र ज्ञानध्वज बम्जनलाई ऐ. महलको १७ (३) नं.बमोजिम ६ महिना कैद र प्रतिवादी शेरबहादुर जिम्मा लाई ऐ. महलको २५ नं. को कसूरमा सोही नं. बमोजिम २० रूपैया जरिवाना हुने ठहर्‍याई शुरु सिन्धुली जिल्ला अदालतले गरेको फैसला केही उल्टी गरी प्रतिवादीमध्ये डिलबहादुर जिम्मालाई समेत अभियोग दावी अनुसार ज्यान सम्बन्धीको १३ (३) नं. बमोजिम जन्मकैद हुने ठहर्‍याई जन्म कैद हुने ठहरेका प्रतिवादीहरु नौमान मोक्तान, माईलासिंह बम्जन, रिबीबहादुर बम्जन, शोभासिंह बम्जन र डिलबहादुर जिम्माको हकमा अ.वं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद हुने गरी राय लगाई पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट फैसला भएको अवस्था रहेछ ।

उल्लेखित तथ्य भएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको फैसला मिले नमिलेको के रहेछ साधकको रोहमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो ।

निर्णयतर्फ विचार गर्दा प्रतिवादीहरु नौमान मोक्तान, माइलासिंह बम्जन, रिबी बहादुर बम्जन, शोभासिंह बम्जन र दिलबहादुर बम्जन समेत उपर मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं.को कसूरमा सोही नं. बमोजिम सजाय गरी पाऊँ भन्ने अभियोग दावी लिएको देखिन्छ । अभियोग दावी अनुसारको कसूर अपराध यी प्रतिवादीहरुले गरेका हुन् होइनन् भन्ने सम्बन्धमा मिसिल संलग्न कागजातहरु अध्ययन गर्दा यी प्रतिवादीहरु उपर जाहेरवाला वसन्तकुमार काल्तानले किटानी जाहेरी दिएको देखिन्छ । प्रतिवादीहरुकै कर्तव्यवाट मृतक फुलमान काल्तानको मृत्यु भएको

हो भनी वेनीकुमार मोक्तान तथा ताराध्वज वम्जनले मौकामा कागज गर्दा लेखाएको पाइन्छ । प्रतिवादीहरु मध्येका माइलासिंह वम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्षको वयानमा मृतकले ज्ञानध्वजकी छोरी सेतीमाया वम्जनलाई कुटपिट गरेको र जितवहादुरले समाउन खोज्दा निजलाई पनि ढुङ्गाले हाने पछि गाउँले समेत भई मृतकलाई कुटपिट बाँधछाद गर्दा मर्ने अवस्था भएपछि मर्छ भन्ने सल्लाह भै शेरवहादुरको घरवाट कोदालो ल्याई प्रतिवादीहरु नौमान मोक्तान, रिबीवहादुर वम्जन, चन्द्रमान वम्जन, शोभासिंह वम्जन समेत भई मृतकलाई जंगलमा लगी गाडेका हौ भनी कसूर अपराधमा आफु संलग्न रहेको तथ्यलाई स्वीकार गरी अन्य प्रतिवादीहरुलाई समेत पोल गरेको देखिन्छ । अन्य प्रतिवादीहरु रिबीवहादुर वम्जन, नौमान मोक्तान तथा शोभासिंह वम्जनले समेत मृतकलाई बाँधछाद गरी कुटपिट गरी मरणसन्त अवस्थामा पुगेपछि सवैजना मिली जंगलमा लगी गाडेका हौ भनी अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष कसूर अपराधमा सावित भै वयान गरेको पाइन्छ । त्यसैगरी मौकामा पकाउ नपरेका प्रतिवादी डिलवहादुर जिम्वाले अदालत समक्षको वयानमा आफु कसूर अपराधमा इन्कार रही वयान गरेको देखिए पनि सो इन्कारीलाई खम्बीर हुने कुनै वस्तुनिष्ठ प्रमाण गुजार्न सकेको देखिँदैन । यी प्रतिवादीले समेत मृतकलाई लखेटी शेरवहादुर जिम्वाको मकैवारीमा फेला पारी कुटपिट गरेको हो भनी प्रतिवादी ज्ञानध्वज वम्जनले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्षको वयानमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । प्रतिवादी ज्ञानध्वज वम्जनको सो वयान व्यहोरालाई प्रहरीमा कागज गर्ने मानवहादुर लोप्चान, ताराध्वज बल तथा मृतकका दाजु जाहेरवाला वसन्तकुमार काल्तानले अदालतमा गरेको वकपत्रवाट पुष्टि भएको अवस्था देखिन्छ ।

यसरी मिसिल संलग्न कागजातहरुको समग्र अध्ययनवाट मानसिकरूपमा अस्वस्थ रहेका मृतक फुलमान काल्तानलाई ज्ञानध्वज वम्जन र आइतसिंह वम्जनकी छोरी समेतका केटाकेटीहरुले जिस्काउँदा ती केटाकेटीहरुलाई मृतकले ढुङ्गाले हानेको कारणवाट यी प्रतिवादीहरु समेतले मृतकलाई लखेटी बाँधछाद गरी कुटपिट गरी मरणसन्त अवस्थामा पुर्‍याई मर्छ भन्ने कुरामा विश्वस्त भई जंगलमा लगी गाडेको घटनाक्रमवाट देखिन्छ । सो घटनाक्रमलाई प्रतिवादीहरु स्वयंमले अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष स्वीकार गरी वयान व्यहोरा लेखाएको र सो वयान व्यहोरालाई प्रहरीमा कागज गर्ने व्यक्तिहरु मध्येका मानवहादुर लोप्चान तथा तारावहादुरले अदालत समक्ष गरेको वयान व्यहोरावाट समेत पुष्टि भएको अवस्था देखिन्छ ।

अतः उल्लेखित तथ्यगत अवस्था र घटनाको क्रमवद्धता समेतको समग्र अध्ययनवाट मृतकको मृत्यु कर्तव्यवाट भएको देखिएको, मौकामा यी प्रतिवादीहरु उपर मृतकका दाजुले दिएको किटानी जाहेरी, वेनीकुमार मोक्तान तथा ताराध्वज वम्जनले गरिदिएको मौकाको कागज, घटनास्थल मुचुल्का, अधिकार प्राप्त अधिकारी समक्ष भएको प्रतिवादीहरुको साविति वयान व्यहोरा,

वादी पक्षका साक्षी मानवहादुर लाप्चान तथा ताराध्वज बलले अदालतमा गरिदिएको वकपत्र समेतका आधार प्रमाणवाट यी प्रतिवादीहरुले अभियोग दावी अनुसारको कसूर गरेको पुष्टि भएको देखिँदा सो समेतका आधार प्रमाणवाट प्रतिवादीहरुलाई मुलुकी ऐन ज्यान सम्बन्धी महलको १३(३) नं. को कसूर अपराधमा सोही नं. अनुसार जन्म कैदको सजाय हुने ठहर्‍याई भएको पुनरावेदन अदालत जनकपुरको फैसलालाई अन्यथा रहेछ भनी मान्न मिलेन ।

प्रतिवादीहरुको मृतक फुलमानसँग कुनै पूर्व रिसईवी लाग केही नभएको, निजलाई मार्नु पर्ने सम्मको कुनै कारण पनि नदेखिएको, मृतकलाई मार्न कुनै पूर्व तयारी समेत भएको नदेखिएको, जोखिमी हतियार प्रयोग नभै ढुङ्गा तथा मुक्का मात्र प्रयोग भएको र मृतक स्वयंमकै जरियावाट यी प्रतिवादीहरु मृतकलाई मार्नु पर्ने सम्मको अवस्था र स्थितिमा पुगेको अपराधको पृष्ठभूमि र परिस्थिति समेतको विचार गरी प्रतिवादीहरु नौमान मोक्तान, माइलासिंह बम्जन, रिबीबहादुर बम्जन, डिलबहादुर जिम्बा र शोभासिंह बम्जनलाई जन्मकैदको सजाय गरी सो सजाय गर्दा चर्को पर्ने देखी मुलुकी ऐन, अ.व. १८८ नं. वमोजिम जनही १० (दश) वर्ष कैद गर्ने गरी प्रस्तुत गरेको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको राय समेत मनासिवनै देखिँदा सो राय समेत सदर कायम हुने ठहर्छ । साधक सदर भएको जानकारी शुरु सिन्धुली जिल्ला अदालतलाई दिई दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलाश अधिकृत: हरिकृष्ण श्रेष्ठ

कम्प्युटर टाइप: मन्दिरा रानाभाट

इति सम्बत् २०७० साल फागुण ३० गते रोज ६ शुभम्.....